

jih lahko do neke mere nadzorujemo. Lahko pa ugotovimo po dosedanjih izkušnjah, da posamezni zbiralci še najmanj škodujejo zavarovanim živalim. Če hočemo resnično zavarovati določene vrste in jih ohraniti vsaj v sedanjem obsegu, moramo zavarovati tudi njihov življenjski prostor. Vsaka odločba o zavarovanju določene vrste bo brez vrednosti, če ne bomo preprečili usodnih posegov v življenjsko okolje te vrste. Velik nesmisel bi bil, če bi kazensko preganjali naravoslovca-amaterja, ki bi brez dovoljenja ujel nekaj zavarovanih jamskih hroščev v neki jami, ki bi jo kasneje uredili za turistični obisk in s tem krepko porušili ravnotežje v tem biotopu. Prvi bi bil kaznovan, ker je ujel nekaj živali, drugi, ki bi uničili skoraj vso jamsko favno, pa bi bili gotovo pohvaljeni za trud, da so množicam odprli dostop do novih lepot. Ta primer nam pove, da je še vrsta hudih uničevalcev živalstva in še posebej redkih vrst, ki pa jih ne bomo našli v nobeni odločbi. Ne smemo pozabiti, da nekatere vrste žive na prav majhnih področjih. Take vrste lahko postanejo žrtve velikih gradbenih del pri odpiranju rekreativnih centrov, uničujejo jih odpadki, ki najdejo nepravo pot v bistre reke in potoke, ureditve jam za množičen obisk prav temeljito počistijo z živalstvom takih jam, sečnja na velikih gozdnih površinah bodo škodovale mnogim populacijam. Še bi lahko naštevali take posege v naravo, ki uničujejo redke vrste živali. Ne moremo pa vseh teh dejavnosti vključiti v odločbo o zavarovanju redke favne in jim predpisati obseg. Tu pomaga le raziskovanje favne pred vsakim posegom v naravo in od primera do primera je treba poiskati najustreznejšo rešitev. Boljša rešitev, ki sicer ni popolna, so smotrno izbrani narodni parki in naravni rezervati, kjer varujemo prvobitno naravo in vse vrste, ki tam žive. Sedanja mreža parkov in rezervatov je pri nas žal še tako redka, da ne more zadovoljivo varovati večjega dela vrst, vrednih posebnega varovanja. Z razširjenjem sedanjih parkov in rezervatov ter z ustanavljanjem novih bo zajetega veliko več življenjskega prostora za mnoge vrste. Spisek vrst, ki jih bo treba še posebej zavarovati, bo zato lahko kaj kratek. Preden pa se lotimo izdelave takega varstvenega načrta, bo treba temeljito preučiti živalstvo parkov in rezervatov ter vprašati strokovnjake za mnenje, katere vrste naj še posebej zavarujemo. Če bodo še lovci in ribiči ubrali bolj biološko pot pri gojitvi divjadi in rib, bomo lahko še dolgo uživali sloves favnistično bogate dežele, ki kljub napredku varuje svojo prvobitno naravo. To ni težko doseči, treba pa bo nekoliko skreniti s sedanje poti, ki ni preveč naklonjena naravi.

ZAŠČITA JAM IN PODROČIJ NA KRASU

MILAN OROŽEN ADAMIC

ugoslavlja je klasična dežela krasa.

Pri nas so se že zelo zgodaj začela raziskovanja na tem področju. Mnoga imena za morfološke oblike na krasu, kot na primer: dolina – vrtača, so se udomachila v strokovni literaturi povsod po svetu. Zelo se je razvila tudi jamska biologija, ker je v naših jamah poleg človeške ribice še mnogo drugih zanimivih živali.

Vsesplošni razvoj, nove gradnje, iskanje vode, potrebe po električni energiji in podobno posredno ali neposredno spreminjajo podobo kraške pokrajine. Poleg turistično najbolj znanih je po cenitvah speleologov v Sloveniji okrog 10 000 jam. Letos praznujemo 60-letnico organiziranega raziskovanja podzemlja. V tem času je bilo bolj ali manj podrobno raziskanih 3400 jam širom po Sloveniji. Za rast nakita kraških jam, stalaktitov, stalagmitov in drugih sigastih tvorb, s katerimi so jame pri nas še posebej bogate, je bilo potrebno več kot deset tisoč let. Ob tem pa ne smemo podcenjevati posebnosti površinskih kraških oblik, kot so vrtače, koliševke, uvale in še prav posebno kraška polja, oziroma presihajoča jezera, ki so ena največjih zanimivosti.

Naša dolžnost je, da ohranimo potomcem, kamam je narava dala v tisočletja trajajočih procesih. Nimamo pravice uničevati ali celo uničiti, česar ne bomo mogli, ne znali obnoviti in je poleg tega še ena največjih zanimivosti naše dežele.

Pred drugo svetovno vojno so poskušali zavarovati vse jame v Sloveniji. Oblasti so se zavzemale za idejo zavarovanja, vendar so bile težave s posamezniki, posebno lastniki parcel, na katerih so vhodi v jame. Zemljiški lastniki so lahko ovirali celo dostop do jame. Vendar je bilo doseženo, da so oblasti razglasile jame za naravne znamenitosti, v katerih je bilo prepovedano vsako poškodovanje jamskega inventarja, odnašanje kapnikov, katerih trgovina je dokaj cvetela, in drugega jamskega materiala. Po drugi svetovni vojni jame niso bile več zavarovane. Izjema so bile tiste maloštevilne jame, ki so bile zaprte in turistično urejene. Rakov Škocjan je bil leta 1949 zavarovan s posebno odločbo. Jamske živali so bile zavarovane leta 1951 z odlokom o zavarovanju, ki prepoveduje lov, uničevanje, odnašanje ali drugo odtujevanje človeške ribice in vseh jamskih členonožcev in mehkužcev. Pred kratkim je bil sprejet zakon o varstvu narave in zdi se, da bo mogoče urediti zavarovanje vseh interesantnih objektov.

Po več let trajajočih razpravah so se pri službi za varstvo narave v Zavodu za spomeniško varstvo SR Slovenije zbrala mnenja in predlogi.

Velika večina zastopa mnenje, naj bi bile zavarovane načelno vse kraške jame in da bi bil strogo kontroliran vsak poseg v tej smeri. Pri površinskih gradnjah je treba upoštevati prostor pod zemljo. Trasa nove ceste Vrhnika–Postojna bo šla pri Lazah nad jamo Logarček, kjer je na nekem mestu debelina stropa le okrog 11 metrov. Po načrtu bi moral biti čez nasip, vendar mnogi menijo, da bi bilo bolje zgraditi majhen most. Seveda je cesta nujno potrebna, vendar pa je vsekakor treba strogo upoštevati zavarovanje naravnih znamenitosti.

Poleg predloga, da se zavarujejo vse kraške jame, se je izoblikovalo še dvojje stališče:

1. Posebej naj se zavarujejo naše najbolj znane in pomembne jame, ki se odlikujejo z veličastnimi vhodi, pestro in bogato zakapanostjo, zanimivimi hidrografskimi lastnostmi, posebno globino in drugimi privlačnostmi. Seveda pa je v jamah še mnogo neraziskanega ali pa je celo možno prodiranje naprej v podzemlje. V zadnjem času se tudi pri nas razvija potapljanje v sifonih in po izkušnjah v drugih deželah si lahko obetamo še odkritij celo v najbolj raziskanem sistemu postojnskih jam. Posamično naj bi bilo torej po sedanjem predlogu zavarovanih 53 jam, od katerih imajo nekatere poleg naravne tudi arheološko vrednost. Seznam strogo zavarovanih jam bo treba stalno dopolnjevati v sodelovanju z jamarskimi organizacijami.

2. V bodoče naj se ustanove tako imenovani »kraški parki« v večjo ali manjšo površino, na kateri je najti večjo koncentracijo zanimivih kraških pojavov. Taka oblika naravnega varstva bi poleg jam zavarovala tudi druge kraške posebnosti kot so vrtače, koliševke, škrape in podobno. Pri tem so prav razne večje koliševke vredne posebne pozornosti in zavarovanja. Seveda je pri takem delu potrebna skrajna natančnost, tako pri raziskavah na terenu kot pri preučevanju že znanega gradiva, podatkov, namigov in predlogov z raznih strani in iz različnih znanstvenih panog. Z valorizacijo posameznih področij in glede na stopnjo ogroženosti bo mogoče izdelati posebne režime zavarovanja, posebej za vsako področje. Da pa bi to res lahko dobro in neprenehoma delali, je potrebno profesionalno skupinsko delo strokovnjakov z različnih področij, ki pa bi jih v veliki meri morali za tako delo šele usposobiti. Težava je tudi v tem, ker ne moremo pričakovati hitrih rešitev in bi se koristnost take službe pokazala šele čez nekaj let ali celo desetletij.

Konkretno sta predlagani za zavarovanje naslednji področji:

a) Vzhodni kraški park, ki bi obsegal Planinsko polje, Postojno in Cerkniško jezero z okolico. Pod posebnim režimom naj bi bili: Rakov Škocjan, Zadnji kraj, Planinsko polje, Cerkniško jezero in vrh Slivnice.

b) Zahodno kraški park, ki bi zavzemal okolico Divače z Vremščico in južnim delom sežanske okolice in bi segal do Sv. Petra pri Kozini in Sacerba. Pod posebnim režimom naj bi bilo območje Škocjanskih jam in ozemlje kobilarne v Lipici. Ta park bi se

povezoval tudi z zavarovanimi področji onstran meje v turistično rekreacijsko področje Trsta.

Za oba rezervata bi poleg omenjenih režimov veljal najstrožji režim za tiste jame, ki so predlagane za posamično zavarovanje. V posebnih primerih, kot na primer nad Postojnsko jamo, kjer je vojaški poligon, bo potrebno strogo zavarovanje površja nad jamo. Če sprememo površje, porušimo obstoječe stanje in lahko se zgodi, da začne odmirati rast najlepših turistično najprivlačnejših kapnikov, ki nam med drugim prinašajo milijone.

Vsaka zaščita, pa čeprav z zakonom zavarovana, je brez vrednosti, če ni stalne kontrole in skrbi za zavarovane objekte. Zato je nujno potrebna močna, elastična in dobro organizirana služba za varstvo narave. Naj za primer ne vzamem takih služb v tujini, ampak kar pri nas, v črnogorskem Zavodu za varstvo narave dela na tem področju osem ljudi, v enaki službi v Zavodu za spomeniško varstvo SR Slovenije pa le en stalno zaposlen biolog in geograf s polovičnim delovnim časom.

Dela na tem področju bo vedno več, ker bodo problemi iz dneva v dan večji in bolj pereči. Zavedati se moramo, da razvoj turizma in drugih gospodarskih dejavnosti terja smotrno urejeno in zaščiteno kraško pokrajino.

POPRAVEK

V PV 1970/291 je tiskarski škrat v naslovu iz »spominka« naredil »spomenika«. Bralcu mu je, če ne prej, v četrtem odstavku že lahko prišel na sled. —

Povišal je tudi Lomnický štít na str. 309. Prava višina je 2634 m.

OBVESTILO

V tej številki, posvečeni varstvu narave, nekateri članki zaradi pomanjkanja prostora niso mogli biti objavljeni. Objavili jih bomo v št. 8.

ČESTITAMO

Petru Sokliču, znanemu članu UO PZS, k promociji za doktorja vsega zdravilstva.

